

Stadsnatuurvisie

Dagpauwoog in stadstuin

11 mei 2020

KNNV Haarlem en omstreken

Samenvatting

Deze visie heeft als doel om:

- Natuur en biodiversiteit onderdeel laten zijn van de stad in het belang van ons allen.
- Leden van onze vereniging de uitgangspunten ter bevordering van stadsnatuur mee te geven bij deelname aan actiegroepen, platforms, natuurloket e.d. Dus duidelijkheid te verschaffen waar de KNNV staat in deze.
- Aanbevelingen te geven richting overheid, bewoners en ondernemingen over natuurinclusieve infrastructuur, bouwen en beheer.
- Inzicht te geven in de mogelijke rol en inzet van de KNNV(leden) van Haarlem en omstreken bij het ontwikkelen van stadsnatuur.

De stad is natuur dichtbij

Door de bijzondere ligging op de rand van duinen, bossen en weidegebieden, heeft Zuid-Kennemerland geweldige uitgangspunten voor een kleurrijke stadsnatuur.

Dat gaat niet vanzelf.

Gevarieerde stadsnatuur komt niet vanzelf. Stadsnatuur is het toevallige of doelgerichte resultaat van mensenwerk maar meer nog van de daaropvolgende en noodzakelijke rust om zich te ontplooien. En het wordt steeds belangrijker. Nu de natuurwaarden, vooral op het agrarische platteland onder druk staan wordt de stadsnatuur steeds belangrijker voor de biodiversiteit in ons land.

Maar ook voor de stad zelf is de natuur belangrijk. Hoe groener de omgeving namelijk hoe beter de veranderingen in het klimaat kunnen worden opgevangen, denk aan een koelere omgeving bij warmte, de opvang van regenwater bij toenemende hevige buien e.d. Verder hebben de groene delen van de bebouwde omgeving een groot zelfreinigend vermogen van bodem, water en lucht.

En natuurlijk vinden mensen het fijn om in een groene omgeving te leven en om planten en dieren te zien. Het draagt bij aan ons welbevinden en de volksgezondheid en indirect daarmee weer aan economische factoren als de waarde van het onroerend goed en een gunstig vestigingsklimaat.

Om toekomstbestendig te zijn in een tijd van klimaatverandering en van grote druk op schaarse ruimte, duisternis, stilte, gezonde lucht en water moet stadsnatuur als een volwaardige doelstelling van alle gemeenten in alle planvorming worden opgenomen. Voor het geluk en de gezondheid van mensen en voor de kracht en pracht van flora en fauna.

Het kan nog veel beter

Ondanks de bovengenoemde voordelen wordt met de waarde van stadsnatuur onvoldoende rekening gehouden. Te vaak wordt stadsnatuur gezien als kostenpost of als overlast zonder duidelijke of directe opbrengsten/voordelen, terwijl er vele kansen liggen. Een andere, meer bewuste omgang met de stadsnatuur vraagt om een omslag van denken en doen door overheden en stadsbewoners, wij allemaal dus.

Voorbeeld van een versteende wijk: Zuiderpolder, Haarlem

Stadsnatuurvisie

Als startpunt voor zo'n omslag heeft de KNNV afdeling Haarlem en omstreken deze Stadsnatuurvisie opgesteld. Hierin laten we de betekenis zien van stadsnatuur voor de stedelijke bebouwing van Zuid-Kennemerland. Natuur kent immers geen grenzen. We beschrijven ons doel als 'stip aan de horizon' en geven praktische aanwijzingen op de weg daarheen.

Bevordering van stadsnatuur

Wat kunnen we met z'n allen doen voor de verbetering van de stadsnatuur? Wat zijn overeenkomsten en verschillen met de omgevingsnatuur van weiden, wateren, bossen en duinen? We bepleiten een planmatige aanpak van gemeentebeleid en van projectontwikkeling vanaf het eerste begin tot en met de nazorg.

1. De kern van het Natuur Netwerk Zuid-Kennemerland is een groen-blaue zonerings die aansluit bij de opbouw van het landschap en de cultuurhistorie van de stad. In dat netwerk kunnen dieren, planten en ook (regen)water zich door de stad verplaatsen, maar het netwerk is tegelijk ook van belang voor wandelaars, fietsers en recreanten in het algemeen.
2. De compacte stad, de parkachtige buitenwijken en de dorpen gaan naadloos over in het omringende landschap van bossen en weiden. Flora en fauna krijgen verbindingswegen voor uitwisseling en migratie maar ook rustige woonplekken: het broeden van vogels, de larven (rupsen) van insecten, egels, padden, kikkers enz
3. Duurzaamheid is het uitgangspunt. Daarin zijn de 3p's (Planet, People, Profit) leidend: gezonde stadsnatuur (planet) voor de gezondheid van mensen (people) en dan komt de gezonde economie (profit) vanzelf.

4. Stadsnatuur wordt een integraal onderdeel van alle ruimtelijke plannen van alle gemeenten. Stadsnatuur wordt in de planvorming – van omgevingsvisie tot bouwplan – als volwaardige doelstelling vanaf het begin meegenomen en tot en met de nazorg duurzaam uitgevoerd.
5. In 2040 is er t.o.v. 2020 twee keer zoveel groen (bomen, struiken, bloeiende planten, begroeide daken, muurplanten op gevels en kademuren, ontstende tuinen) in de bebouwde kom, terwijl de ruimte in het buitengebied onaangetast blijft. Stads- en buurtparken zijn dichtbij, goed bereikbaar en veilig voor iedereen, dus ook voor kinderen en mindervaliden
6. Er komt een ‘permanent uitnodigend beleid’, waarin burgers en overheden gedachten met elkaar uitwisselen. Dit leidt tot een open (inter)netwerk met stadsnatuur als doel en inspiratie. Het doel van dit forum is initiatieven van burgers en organisaties te stimuleren en te faciliteren. Een regionaal bureau stadsecologie coördineert
7. Een stadsnatuur website ondersteunt burgers en overheden met praktische informatie: de ‘eerste hulp bij procedures’ enz. Deze informatiebron stimuleert bewoners om mee te denken, eigen ervaringen te delen, de vinger aan pols van de stadsnatuur te houden maar ook om zelf aan de slag te gaan in eigen tuin, de moestuin of de geveltuin. Zie en hoor de vogels, leer de planten, de paddenstoelen en de vlinders kennen. Zo gaat de stadsbewoner de natuur waarderen en respecteren.
8. Er komt een regionaal platform waarin alle bij het stedelijke groen betrokken partijen samenwerken en kennis uitwisselen. Onderdeel hiervan vormt een ‘Natuurloket’, een waarneming.nl voor Zuid-Kennemerland, zodat we weten welke planten en dieren in de stad voorkomen en wat we bereikt hebben.

Natuurrijke tuinen, Haarlem

Doelstellingen

Bouwen en verbouwen

Dit is het terrein van grondgebruik en beleid van gemeenten maar ook van particulier grondgebruik zoals stadstuinen, volkstuinen, industrieterreinen, weidegebieden enz. In bouwprojecten kan rekening gehouden worden met natuur door:

1. Natuurinclusief bouwen ofwel bij bebouwing van de open ruimte de oppervlakte op andere plaatsen in de stad te compenseren met nieuwe natuur of de versterking van bestaand groen. Bij openbare aanbestedingen wordt natuurinclusief bouwen als voorwaarde gesteld.
2. Tijdelijke natuur accepteren en braak liggende terreinen ontwikkelen tot bijvoorbeeld bloemenweiden met inheemse plantensoorten. Voorbeeld: industrie- en havengebieden aan het Spaarne.
3. Huisjesparken en tijdelijke bebouwing of massaal (commercieel) kamperen, een nieuwe mode voor festivals en grootschalige evenementen, weren uit de groene ruimte van de stad.
4. Verstening van tuinen, groenstroken en parken actief tegengaan, ook al als compensatieruimte voor uitbreiding van bebouwing.
5. Stimuleren van groene daken als nieuwe ruimte voor stadsnatuur.
6. Regenwater moet zoveel mogelijk afgekoppeld worden van het riool en bijvoorbeeld opgeslagen worden voor grijs water gebruik (tuinen sproeien, auto wassen). Dit niet alleen vanuit een oogpunt van (drink)waterbesparing, maar ook om bij hevige buien overstorten van het riool in het oppervlaktewater te beperken.
7. Plassen, vijvers en vaarten en hun oevers op natuurlijke wijze inrichten als waterberging of – voorraad.

Het omvormen van versteende tuinen is het doel van Operatie Steenbreek

Infrastructuur

1. Verbindingszones tussen natuur binnen en buiten de stad versterken, nieuwe aanleggen en als natuurzone onderhouden. Voorbeeld: Leidsevaart, het Spaarne, spoorlijnen, verkeerswegen.
2. Er moet een inventarisatie van knelpunten worden opgesteld, zodat planmatig faunapassages kunnen worden aangelegd voor lopende en zwemmende dieren.
3. Verbetering van de waterkwaliteit van sloten, grachten, vaarten en plassen maar ook van de onderwaterbegroeiing als leefgebied van de waterfauna. Levende wateren zijn tegelijk een voedselbron voor vogels, insecten etc.
4. Waar mogelijk moeten oevers van wateren natuurvriendelijk worden uitgevoerd en beheerd.

Natuurvriendelijke oevers langs de Delft, Haarlem

Beheer van stadsnatuur

1. De uitvoering van het beheer van alle groene elementen in de stedelijke omgeving moet op ecologische wijze geschieden.
2. Weidegebieden rondom de stad optimaliseren voor weidevogels, weideplanten en insecten; sloten en vaarten met onderwaterplanten voor watervogels en insecten zoals libellen (de "Bonte wei"). Voorbeeld: Poelbroek, Schalkwijkerpolder, polder Hageveld Heemstede, weidegebieden Delftlaan, Westelijk tuinbouwgebied.
3. Grasbermen langs wateren die bossen en parken begrenzen, niet meer onderhouden als gazons maar als natuurlijke oever met gevarieerde begroeiing. Voorbeeld: Sportpark Haarlem, Groenendaal Heemstede, parken Schalkwijk, Assendelver voetpad Hekslootpolder
4. Maaibeheer van grasvelden in parken extensiveren en verduurzamen. Met sinusmaaier blijven bijvoorbeeld stroken bloeiende planten voor insecten staan maar ook kan de maaiperiode bekort

worden tot een enkele zomer- en een najaarsmaaironde. De meeste groenstroken hebben geen intensief maaibeheer nodig of kunnen met veel minder door het afvoeren van maaisel en daardoor de verschraving van de grond. Laat de bermen en de parken in het voorjaar en de zomer bloeien!

Gefaseerd maaien in Thijsses Hof, Bloemendaal

5. Bescherm oudere bomen, al dan niet monumentaal. Neem bomenlanen op in lange termijn schema van successievelijke verjonging zonder volledige kaalslag. Bescherm niet alleen de boom, maar ook de directe omgeving. Daarbij horen bijvoorbeeld ook onderbegroeiing en dood hout bij, mits niet gevaarlijk voor verkeer. Zorg voor afwisselende beplanting met inheemse snel en minder snel groeiende bomen en struiken. Bomenbeleid aanpassen aan duurzaamheidsgedachte.
6. Broedgelegenheid voor stadsvogels zoals gierzwaluw, boerenzwaluw, huismus creëren en behouden. Stadsvogels leren kennen en bewust beschermen
7. Oude muren, walkanten met muurplanten zoals varensorten, muurbloem, muurleeuwenbek sparen en niet onnodig schoonmaken.
8. Door periodiek te inventariseren het groenbeheer evalueren.

Zo wordt de stad steeds kleurrijker en levendiger.

Rol van de KNNV

1. Wij zoeken de samenwerking met alle bij de stadnatuur betrokken partijen. Om te beginnen zullen we met onze zusterverenigingen IVN en VWG overleggen hoe wij de waarde van de natuur in de stedelijke omgeving kunnen verhogen.
2. Wij zijn bereid te participeren in door andere partijen opgezette processen. Wij stellen daartoe onze kennis en menskracht beschikbaar.
3. Vanuit onze betrokkenheid en deskundigheid zullen wij gevraagd en ongevraagd adviseren.

4. Zo nodig nemen wij het initiatief om te komen tot een platform Stadsnatuur in Zuid-Kennemerland.
5. Behoud van de natuur in algemene zin is een doelstelling van de KNNV en dit geldt dus ook voor stadsnatuur. Als wij ontwikkelingen signaleren die ons inziens afbreuk doen aan de waarde van deze stadsnatuur zullen wij activiteiten ontplooiën om deze ongewenste ontwikkeling te keren.

Informatie- en inspiratiebronnen

1. Verschillende KNNV-afdelingen geven relevante informatie op hun website: KNNV Deventer, KNNV Den Haag (artikel De Ratelaar, artikel Stadsbomen), KNNV Delfland, KNNV Nijmegen.
2. Boek "Op stap langs Hout en Spaarne" van KNNV Haarlem en Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland (2002) laat de grote variatie van natuur en landschap in en rond de stad Haarlem zien en geeft aanwijzingen waar het beter kan.
3. Boek "Leven in de stad" is een KNNV-uitgave uit 2006; met algemene kenmerken en mogelijkheden voor stadsnatuur.
4. Boek: "In de bosjes" door Merel Westrik en Martin Melchers, 2019. Zij weten hun liefde voor de stadse natuur in Amsterdam op de lezer over te brengen. Zoiets kan ook door enthousiasmerende foto's en verhalen over de Zuid-Kennemer stadsnatuur te plaatsen op websites van Haarlemse natuurverenigingen.
5. Kennis- en beschermingsorganisaties Vlinderstichting (projecten o.a. "Mijn berm bloeit", aanleg van idyllen in de stad), Floron (muurplanten), Naturalis, Wageningen Universiteit.
6. Ecologisch beleidsplan Haarlem maar ook van andere gemeenten en grondeigenaren in de omgeving, Wie zijn met natuurbescherming bezig, is het verstandig te delen en /of samen op te trekken? Structuurvisie Openbare Ruimte Haarlem. Bijlage Ecologisch beleid 2013-2030 (2019).
7. Gemeente Amsterdam informeert over stadsnatuur op de stadswebsite onder de kop Leefomgeving: o.a. Bomen: het groene sieraad voor de stad, Parken en recreatiegebieden, Japanse duizendknoop, Natuurinclusief bouwen en ontwerpen. Op hun website vind je ook de Ecologische visie (2012).
8. Gemeente Rotterdam: Bureau Stadsnatuur voert zelf onderzoek uit naar beschermde soorten (Flora- en faunawet, Natuurbeschermingswet), doet inventarisaties om de biodiversiteit van gebieden te bepalen, geeft adviezen en zorgt voor ecologische begeleiding van projecten. Rotterdam. De stad: een verbluffend natuurgebied. Auteurs: Mariska van Sprundel en Anne van Kessel; <https://www.nemokennislink.nl/publicaties/de-stad-een-verbluffend-natuurgebied>
9. In Maastricht hebben diverse partijen, waaronder de gemeente en natuurorganisaties een gezamenlijke Stadsnatuurvisie ontwikkeld.
10. Er zijn openbaar gepubliceerde (structuur)visies van steden als Zutphen, Maastricht, Utrecht, Amsterdam, Rotterdam, Haarlem maar die zijn (zeer) algemeen en vaag over stadsnatuur.

Verantwoording

Deze stadsnatuurvisie van de KNNV-afdeling Haarlem en omstreken is opgesteld door de Werkgroep Natuur in de Stad. Deze werkgroep bestond uit Els Groen-Smeenk, Edith Klaassen, Dick Kortekaas, Joop Mourik, Piet Veel en Dik Vonk. De foto's zijn van de hand van Joop van Mourik (pag. 3), Piet Veel (pag. 1 en 6) en Dik Vonk (pag. 4, 5 en 7).

Heemstede, 11 mei 2020